

LESZEK KUPIEC
TADEUSZ TRUSKOLASKI

Uniwersytet w Białymstoku

**WPLYW RELACJI
MIĘDZY MIASTEM CENTRALNYM
I JEGO OTOCZENIEM
NA ROZWÓJ FUNKCJI METROPOLITALNYCH
(PRZYKŁAD BIAŁEGOSTOKU)**

Abstract: The Influence of Relations Between Central City and Its Surroundings on the Development of the Metropolitan Functions (the Example of City Białystok). The development of the metropolitan functions is connected with the surrounding municipalities, through the various links – spatial and functional with the capital of the Podlasie region – the metropolitan area of city Białystok. There were shown the areas of co-operation with the hub city and its direct impact for the suburbs and towns, located in the vicinity of the economic, social and culture centre of the region. There were described the existing relations between the city of Białystok and its surroundings. There were analyzed respective metropolitan functions on the base of the evaluation of their roles in the context of the mutual influence between the city of Białystok as the central city and every small town located in its surroundings.

Key words: metropolitan area, central city, spatial and functional links, small towns.

Wprowadzenie

W ostatnich latach nasilają się dyskusje na temat zasadności tworzenia i funkcjonalności metropolii. Zasadniczą uwagę poświęca się znaczeniu największych miast stanowiących rdzeń układu metropolitalnego. Nie należy jednak zapominać, że integralną częścią metropolii jest także jej bezpośrednie otoczenie, w którego skład wchodzi małe ośrodki miejskie i obszary wiejskie. Celem prezentowanego opracowania jest wykazanie, jaki wpływ na rozwój

funkcji metropolitalnych Białostockiego Obszaru Metropolitalnego wywierają gminy ościenne, przez powiązania z centralnym ośrodkiem, tj. miastem Białystok.

Zamierzeniem autorów jest wskazanie wspólnych płaszczyzn współpracy miasta centralnego i jego otoczenia w postaci małych miast, zlokalizowanych w sąsiedztwie głównego ośrodka rozwoju gospodarczego i społecznego regionu.

Przedmiotem pracy jest ocena, w jaki sposób relacje istniejące między miastem Białystok a jego otoczeniem przyczyniają się do wzrostu znaczenia wybranych funkcji metropolitalnych całego obszaru.

W opracowaniu dokonano przeglądu, a następnie poddano analizie poszczególne funkcje metropolitalne pod kątem oceny ich roli w kontekście wzajemnego oddziaływania w tym zakresie między miastem Białystok jako ośrodkiem centralnym oraz każdym z małych miast znajdujących się bezpośrednio w jego otoczeniu.

1. Zagadnienia teoretyczne z zakresu obszarów metropolitalnych

Wiele określeń *obszaru metropolitalnego* można znaleźć w bogatej literaturze przedmiotu. W opracowaniach ESPON *obszar metropolitalny* został zdefiniowany następująco: *Obszar metropolitalny składa się z centrum w postaci pojedynczego miasta lub aglomeracji miejskiej oraz sąsiednich gmin, tj. otoczenia, z którego znaczna część czynnych zawodowo mieszkańców codziennie dojeżdża do pracy do centrum*¹.

Dla celów opracowania będziemy posługiwali się definicją z *Ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z 27 marca 2003 r.*, która w Art. 2 ust. 9 stanowi, że przez *obszar metropolitalny* – należy rozumieć *obszar wielkiego miasta oraz powiązanego z nim funkcjonalnie bezpośredniego otoczenia, ustalony w Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju*. Ustawowe odniesienie do *Koncepcji* skłania do pogłębienia naszej refleksji o zapisy zawarte w podrozdziale 3.3.1 *Obszary metropolitalne* wspomnianego dokumentu, opracowanego przez Rządowe Centrum Studiów Strategicznych w październiku 2005 r. „*obszarem metropolitalnym* jest układ przestrzenny

---

¹ European Spatial Planning Observatory Network – w ramach inicjatywy wspólnotowej INTERREG III.

składający się z dużego miasta i otaczających je terenów ściśle z nim funkcjonalnie powiązanych, charakteryzujący się:

- wysoką jakością usług, instytucji i wyposażenia materialnego;
- wysokim potencjałem innowacyjnym w zakresie technicznym, ekonomicznym, społecznym, politycznym i kulturalnym;
- wysoką konkurencyjnością produkcji i wyspecjalizowanych usług (w tym naukowo- badawczych, kulturalnych) w wymiarze krajowym i międzynarodowym;
- silnymi wewnętrznymi więzami współpracy gospodarczej, społecznej i instytucjonalnej;
- intensywnymi połączeniami z innymi metropoliami krajowymi i zagranicznymi, możliwymi dzięki dobremu z nimi skomunikowaniu;
- wyjątkowością i specyfiką miejsca i jego atrakcyjnością nie tylko w skali kraju, ale i w skali międzynarodowej”².

Jak wykazują studia szczegółowe, prowadzone m.in. w Bydgoszczy, Szczecinie, Lublinie, Warszawie, zasięg korzystnego oddziaływania dużych ośrodków miejskich nie przekracza 20-30 km (w przypadku Warszawy – 40-50 km), nie sięga on zatem wiele poza granice aglomeracji miejskiej (obszaru metropolitalnego). Małe i średnie miasta usytuowane poza tą strefą ulegają procesom „wyplukiwania” funkcji gospodarczych, zwłaszcza wyspecjalizowanych, które zanikają wskutek konkurencji ze strony firm zlokalizowanych w głównym ośrodku lub jego bezpośrednim sąsiedztwie. Zjawisko to jest w niewielkim stopniu kompensowane bardzo ograniczoną i selektywną absorpcją zasobów pracy mniejszych miast przez główne ośrodki. Obejmuje ona, w formie dojazdów do pracy i etapowych migracji, głównie pracowników młodych i wykształconych³.

Metropolie wchodzią w skład sieci osadniczej, a ze względu na swoją specyfikę, związaną z wielkością i realizowanymi funkcjami, ich skala oddziaływania wpływa w znaczny sposób na znajdujące się w sąsiedztwie inne jednostki osadnicze. Markowski i Marszał stoją na stanowisku, że „*obszar metropolitalny* jest to ciągły przestrzennie wielkomiejski układ osadniczy, złożony z odrębnych administracyjnie jednostek, obejmujący duże miasto lub zwarty obszar miejski – jako centrum układu oraz powiązaną z nim funkcjonalnie strefę zurbanizowaną. Dotychczasowe aglomeracje miejskie, które cechuje pewna spójność geograficzna ich centrów i peryferii, przekształcają się w metropole lub obszary

---

² *Zaktualizowana Koncepcja...* (2005).

³ Lenzion (2004).

metropolitalne, które są heterogeniczne geograficznie i homogeniczne gospodarczo. Elementy ekonomiczne nadają metropoliom ich spójność. Ważnym elementem kształtowania obszaru metropolitalnego jest myślenie w kategoriach potrzeb i uwarunkowań rozwoju całego obszaru metropolitalnego, w skład którego często wchodzi różne jednostki samorządowe. Należy pamiętać, że funkcje metropolitalne pełni nie tylko miasto, ale cały obszar metropolitalny⁴.

Istnieje wiele determinantów, które wpływają na funkcje metropolitalne. Wymienia się wśród nich:

- obecność instytucji reprezentujących struktury kierowania i zarządzania międzynarodowych korporacji gospodarczych;
- obecność struktur kierownictwa światowych instytucji finansowych (banki) i głównych regulatorów rynków kapitałowych (giełdy);
- szybkie i częste połączenia komunikacyjne z głównymi ośrodkami życia gospodarczego kontynentu i świata;
- obecność najwyższego standardu placówek naukowych (uniwersytety, instytuty badawcze) i technologicznych (centra nowych technologii, technopole, parki technologiczne);
- działanie najwyższej rangi placówek kulturalnych (muzea, galerie, opery, orkiestry symfoniczne, teatry) i odbywanie się imprez oraz festiwali artystycznych;
- wyjątkowość miasta, wynikającą z jego położenia, specyfiki atmosfery, swoistego piękna, standardu bazy noclegowej i gastronomicznej, różnorodności kuchni, instytucji rozrywki⁵.

Lendzion określa niezwywalne cechy ośrodka metropolitalnego jako:

- Pełnienie szczególnych funkcji obsługi wobec terytorium krajowego, czy – w krajach o rozległym terytorium – jego części, prowincji lub makroregionie. Są to funkcje związane z wyspecjalizowaną administracją (często delegowane ze stolicy), finansami i zarządzaniem korporacyjnym, sądownictwem, nauką i kulturą. Istotny jest wpływ na ten rozległy obszar pod względem dyfuzji innowacji, wzorców stylu życia, kultury. Oddziaływanie w sensie gospodarczym już nie jest tak jednoznaczne – obok korzyści istnieją też procesy „wymywania”, drenowania regionów np. przez migrację młodych i wykształconych kadr, skupianie większości inwestycji itp.

---

⁴ <http://www.urbanista.pl/arch/4305.php>, *Funkcje i zarządzanie obszarami metropolitalnymi*.

⁵ Markowski (2006), s. 10.

- Indukowanie wzrostu i jakościowych zmian w bliskim otoczeniu, w sąsiadujących ośrodkach miejskich i powstawanie nowych miast, tak że mamy do czynienia z aglomeracją miejską i tzw. przestrzenią umiastowioną (zurbanizowaną). Proces ten może przybierać różne formy, np. konurbacji wielośrodkowej, wyraźnie zdominowanej przez duże miasto centralne aglomeracji czy też regionu miejskiego np. koncentrującego ludność i specyficzne funkcje w węzłach i korytarzach rozwojowych⁶.

2. Główne problemy rozwoju polskich metropolii

Rozwój metropolii wymaga tworzenia śmiałych, ale zarazem trafionych projektów, partnerstwa, korzystnego klimatu dla biznesu, szybkiego podejmowania decyzji. Na niewykorzystanie szans rozwoju metropolii wpływają różne przyczyny, a zwłaszcza:

- prawno-ustrojowe – „przeregulowanie” prawne państwa w ogóle (prawo zbyt drobiazgowo i skomplikowane), a jednocześnie brak pragmatycznych regulacji kluczowych kwestii, np. sposobu zarządzania obszarami metropolitalnymi, kształtowania ładu przestrzennego i gospodarowania zasobami przestrzeni (do najbardziej jaskrawych skutków należy m.in. rosnący chaos w urbanizujących się strefach podmiejskich), „niedokończona” reforma samorządowa, niedostatek środków i kompetencji na poziomie regionalnym;
- mentalne – niedostatek woli i umiejętności współdziałania administracyjnego, niezbędne wobec złożoności obszarów metropolitalnych;
- niedrożność komunikacyjna wewnętrzna i złe jakościowo powiązania zewnętrzne;
- niedostatek mieszkań, w tym niska oferta budownictwa mieszkaniowego;
- niesprzyjające mobilności zasoby pracy z rejonów o wysokim bezrobociu do obszarów metropolitalnych;
- niedostatek wykształcenia i kwalifikacji ograniczający przepływ do obszarów metropolitalnych, w przyszłości metropolie będą potrzebowały zarówno kadr wysoko kwalifikowanych, jak i pracowników do prac prostych, np. w gastronomii, sprzątanii wielu innych usługach;
- bariery specyficzne rozwoju segmentów, w których upatruje się nazbyt optymistycznie, dużych szans rozwojowych, tj. segmentów wysokich technologii, innowacji.

---

⁶ Lenzion (2004), s. 7.

Motorem wzrostu gospodarczego kształtujących się metropolii będą inwestycje różnego rodzaju podmiotów (zagranicznych, MSP i in.). We wszystkich metropoliach i dużych miastach, choć w różnej skali, zakresie i poziomie będą one występowały przede wszystkim w usługach metropolitalnych związanych z biznesem, nauką, edukacją, kulturą i rozrywką, mediami, zarządzaniem, przetwarzaniem informacji – czyli w dużej mierze tworzących tzw. IV sektor. Nie we wszystkich metropoliach zaistnieją liczące się inwestycje bezpośrednie w branżach przemysłowych i usługowych zaliczanych do segmentu nowoczesności, innowacji i tzw. wysokiej techniki. Będą oparte przede wszystkim na specjalnie stworzonych instytucjonalnych formach wspierania rozwoju i wdrażania innowacji. W dalszym ciągu będzie się inwestować w segmentach tradycyjnych, zwłaszcza specyficznych dla danych metropolii, ale przede wszystkim w takich, które będą odpowiadać zmianom w strukturze popytu i zachowują zdolności rozwojowe (np. w Trójmieście niektóre segmenty gospodarki morskiej i jej otoczenia, jak: remont statków, bazy portowe, węzły logistyczne, przemysł portowy). Segmentem gospodarki o szybkim rozwoju będą szeroko pojęte usługi recepcyjne, w tym turystyczne.

Inwestycjom tym będzie wydatnie sprzyjać aktywna polityka państwa we współdziałaniu z polityką samorządów, w tym:

- poprawa dostępności przez budowę autostrad i dróg szybkiego ruchu, modernizacja kolei i zwiększanie liczby szybkich połączeń, sprzyjanie rozwojowi połączeń lotniczych;
- wzmacnianie „społecznych warunków kreowania innowacji”, w tym rozwijanie instytucji nauki i edukacji pomnażających kapitał ludzki;
- stymulowanie rozwoju produkcji „wysokiej techniki” przez aktywny marketing (pozyskiwanie inwestycji zagranicznych) oraz tworzenie warunków dyfuzji innowacji (wspieranie tworzenia kapitału ryzyka i systemu transferu innowacji, projektów na rzecz rozwoju klastrów technologicznych);
- wspieranie inwestycji udrażniających komunikacyjnie miasta, w tym rozwój transportu publicznego (które ze względu na wysoką kapitałochłonność nie mogłyby być dokonane środkami samorządów) oraz innych działań poprawiających „sprawności funkcjonowania miejsca” (np. sprawność zarządzania);
- wspieranie projektów przekształceń i podnoszenia atrakcyjności centrów wielkomiejskich przez lokalizacje obiektów oraz inwestowanie lub wspieranie inwestowania w obiekty podnoszące atrakcyjność i konkurencyjność miejsca (np. obiekty sportowo-widowiskowe, centra kongresowe itp.);

- tworzenie warunków umożliwiających uzyskiwanie wysokiego standardu jakości życia i środowiska przyrodniczego⁷.

3. Cechy charakterystyczne Białostockiego Obszaru Metropolitalnego (BOM)

Na początku lat 70. autorzy opracowania uważali, że w Polsce szkielet układu pasmowo-węzłowego powinno tworzyć 12 miast prowincjonalnych. Zaliczyli do nich w układzie południkowym:

- Szczecin, Poznań, Wrocław,
- Gdańsk (Trójmiasto), Bydgoszcz, Warszawa, Łódź, Katowice, Kraków,
- Białystok, Lublin, Rzeszów.

Przyjęty w końcu października 2007 r. przez Radę Ministrów projekt ustawy metropolitalnej wyodrębniał właśnie tych 12 obszarów metropolitalnych. Daje to autorom pewną satysfakcję, a jednocześnie wskazuje możliwość powrotu do dyskusji w sprawie podziału administracyjnego kraju na 12 dużych województw (za czym opowiadali się w różnych dyskusjach).

Obecnie możemy wyodrębnić dwie koncepcje kształtowania obszaru metropolitalnego Białegostoku. Pierwszą jest powrót do wykształconego w 1974 r. pojęcia aglomeracji – Białostocka Aglomeracja Miejska (BAM). Obejmuje ona według dzisiejszego podziału administracyjnego:

- miasto Białystok na prawach powiatu;
- siedem gmin miejsko-wiejskich: Choroszcz, Czarna Białostocka, Łapy, Supraśl, Suraż, Wasilków, Zabłudów;
- trzy gminy wiejskie: Dobrzyniewo Duże, Juchnowiec Kościelny, Turośń Kościelna.

Wymienione zespoły jednostek osadniczych są rozmieszczone na powierzchni 1805 km² (w tym miasta 219 km²) i liczą ok. 410 tys. mieszkańców (w tym miasta 345 tys.).

Od 1974 r. nie było prób koordynacji polityki rozwoju i zagospodarowania przestrzennego w skali BAM. Dlatego 25.03.1998 r. gminy wchodzące w skład aglomeracji powołały Agencję Rozwoju Białostockiej Aglomeracji Miejskiej (ARBAM). Ta próba też nie przyniosła efektów i stosownych działań. Kolejnym krokiem w tym kierunku było spotkanie w 2007 r. w urzędzie miasta Białego-

---

⁷ *Ibid.*, s. 7.

stoku wójtów i burmistrzów w celu nawiązania współpracy i rozwiązywania wspólnych problemów rozwojowych.

Drugą propozycją kształtowania obszaru metropolitalnego jest objęcie nią trzech powiatów. Metropolia Białostocka obejmie wówczas miasto Białystok na prawach powiatu, dwa powiaty białostocki i sokólski. Na ogólnej powierzchni 5133 km² zamieszkuje obecnie ok. 510 tys. mieszkańców, w tym ok. 380 tys. w 12 miastach.

Naszym zdaniem decyzje w tej sprawie powinny być podjęte w 2008 r. przez sejmik wojewódzki. Koordynacja działań w zakresie polityki rozwoju powinna być zinstytucjonalizowana, np. umieszczona przy urzędzie miejskim Białegostoku.

Stolica regionu dysponuje relatywnie dobrą infrastrukturą techniczną, a także społeczną, która jest w stanie obsługiwać potrzeby zarówno mieszkańców Białegostoku, jak i całego województwa. Następuje też jej stałe wzmacnianie przez budowę i modernizację ulic, systemu wodno-kanalizacyjnego, zaopatrzenia w energię. Podejmowane są działania wzmacniające funkcje metropolitalne za sprawą planowania i budowy Białostockiego Parku Naukowo-Technologicznego, tworzenia warunków do utworzenia podstrefy Suwalskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, budowy lotniska regionalnego, poprawy funkcjonowania transportu miejskiego. Do katalogu inwestycji wzmacniających Białystok, jako rdzeń obszaru metropolitalnego należy też zaliczyć: budowę nowoczesnych obiektów sportowych (hala widowiskowo-sportowa na 5 tys. miejsc oraz stadion miejski na 22 tys.), kulturalnych (budowa Opery i Filharmonii Podlaskiej – Europejskiego Centrum Sztuki, budowa nowej siedziby Książnicy Podlaskiej).

W najbliższych latach będą też wzmacniane funkcje nastawione na rozwój przedsiębiorczości (Centrum Wspierania Inicjatyw Gospodarczych), akademickie inkubatory przedsiębiorczości oraz inkubator technologiczny. W ramach *Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej* będzie realizowane największe przedsięwzięcie w dziedzinie infrastruktury szkolnictwa wyższego w północno-wschodniej Polsce – budowa kampusu uniwersyteckiego. Większość z powyższych przedsięwzięć inwestycyjnych ma zasięg wykraczający poza granice Białegostoku. Konsekwencje zrealizowania tych zamierzeń będą odczuwalne przez podniesienie poziomu życia mieszkańców nie tylko samego miasta, ale też obszaru metropolitalnego.

Należy jednak zwrócić uwagę na pewne ograniczenia, z którymi borykają się duże miasta, w tym także Białystok. Należą do nich trudności z gospodarowaniem odpadami i ściekami, zabezpieczenie potrzeb lokalowych mieszkań-

ców przy kurczących się zasobach ziemi pod inwestycje budownictwa mieszkaniowego. Problemem staje się też zabezpieczenie terenów inwestycyjnych dla inwestorów (zwłaszcza zewnętrznych o ugruntowanej pozycji na międzynarodowym rynku), dzięki którym możliwy jest dalszy rozwój gospodarczy BOM. Obserwując naturalne tendencje konkurowania między jednostkami samorządu terytorialnego – również w bezpośrednim otoczeniu Białegostoku (można przytoczyć gminę Choroszcz jako przykład planowej i konsekwentnej realizacji polityki proinwestycyjnej) – należy skonstatować, że w interesie wszystkich uczestników obszaru metropolitalnego jest doprowadzenie do zawarcia porozumienia i włączenie się we wspólne przedsięwzięcia planistyczne i realizacyjne. Działania te powinny być w szczególności związane z inwestycjami w ochronę środowiska i wspólną gospodarkę wodno-ściekową oraz składowanie i utylizację odpadów, budowę i modernizację dróg (w tym obwodnic Białegostoku), wspólną promocję inwestycyjną i turystyczną.

Wypada też poruszyć aspekt demograficzny oraz jeszcze raz przyrzeć się strukturze osadniczej w BOM. W odróżnieniu od klasycznych układów metropolitalnych, w przypadku rozpatrywanego Białostockiego Obszaru Metropolitalnego na terenie powiatu białostockiego występuje relatywnie duże rozproszenie ludności. Wystarczy powiedzieć, że największy pod względem powierzchni powiat w Polsce, obejmujący swoim zasięgiem 15 jednostek samorządu terytorialnego szczebla podstawowego zamieszkuje raptem 140 tys. osób (47 osób/ km² w porównaniu do średniej wojewódzkiej 59 osób/ km²)⁸.

Na terenach wokół Białegostoku zachodzą podobne procesy, jakie są zauważalne i poddawane analizom w odniesieniu do obszarów wiejskich w całym kraju. W prognozie demograficznej dla Polski przygotowanej przez GUS zakłada się, że udział ludności wiejskiej w 2030 r. będzie wynosił 42,6%, a w 2002 r. udział ten był wyraźnie mniejszy i wynosił 38,3%. Szczególnie duży przyrost ludności zanotują obszary wiejskie znajdujące się w promieniu 50 km od dużych ośrodków miejskich. Wzrost ludności wystąpi też we wsiach znajdujących się z dala od większych miast, ale ulokowanych w atrakcyjnych krajobrazowo i przyrodniczo rejonach. Niezwykle ważnym zjawiskiem dla funkcjonowania ośrodków wiejskich będzie to, że wydatnie zwiększy się udział osób, dla których zamieszkanie na obszarach wiejskich stało się przedmiotem swobodnego wyboru. Dla nich wieś będzie atrakcyjniejszym miejscem zamieszkania niż miasto⁹.

---

⁸ *Mały Rocznik Statystyczny* (2006).

⁹ Wiklin (2005).

Na tym tle można, w długookresowej perspektywie, przedstawić charakterystyczne funkcje poszczególnych części obszarów wokół metropolii białostockiej:

Supraśl, mając status uzdrowiska i długoletnie tradycje recepcji turystycznej będzie sprawował rolę ośrodka wypoczynku i rekreacji dla aglomeracji białostockiej. Istotna jest także ukształtowana funkcja kultu religii prawosławnej.

Wasilków odgrywa obecnie rolę miasta tranzytowego i takie funkcje zachowa w dalszym ciągu przyjmując potoki transportu samochodowego na północ i zachód od miasta. Coraz bardziej wykształca się też rola centrum pielgrzymkowego i kultu Matki Bożej Bolesnej w Świętej Wodzie koło Wasilkowa. Istotna rola przypadnie okolicznym wsiom, w których rozwija się turystyka wiejska oparta na dobrej jakości kwaterach w atrakcyjnym przyrodniczo i kulturowo otoczeniu Puszczy Knyszyńskiej.

Choroszcz w rankingu najlepszych samorządów „Rzeczpospolitej” zajęła w 2007 r. 15. miejsce w Polsce w kategorii gmin miejskich. Od wielu lat daje się zauważyć tendencja do systematycznego inwestowania w infrastrukturę służącą poprawie życia mieszkańców oraz warunków inwestowania i prowadzenia działalności gospodarczej. Wyrazem, tak prowadzonej przez władarzy miasta i gminy Choroszcz polityki prorozwojowej, są wysokie notowania w corocznym rankingu dziennika „Rzeczpospolita” (2005 r. – 1. miejsce w kategorii gmin miejsko-wiejskich, 2006 r. – 10. miejsce w kategorii gmin miejskich i miejsko-wiejskich)¹⁰. Z tego też względu, a także doskonałego położenia przy trasie S-8 będą jej przypisane funkcje inwestycyjne i logistyczne. Gmina położona w pobliżu Narwiańskiego Parku Narodowego będzie w coraz większym stopniu wykorzystywać swoje walory turystyczne i przyrodnicze.

Zabłudów – gmina położona na południowy wschód od Białegostoku odznacza się, na tle pozostałych, zróżnicowaniem wyznaniowym (katolicy i prawosławni) oraz mozaiką kulturową będącą wynikiem przenikania kultur polskiej, białoruskiej i ukraińskiej. Przebiegająca przez gminę droga ekspresowa S-19 będzie determinowała funkcje tranzytowe, ale też – dzięki rezerwurowi terenów pod budownictwo jednorodzinne – będzie zapleczem mieszkaniowym dla, przenoszących się poza granice miasta, białostoczan.

Czarna Białostocka jest gminą bardzo szczególną, ponieważ 80% spośród 12 tys. mieszkańców żyje w miasteczku, które swój rozkwit zawdzięcza

---

¹⁰ <http://choroszcz.pl/>

Ryc. 1. Białostocki Obszar Metropolitalny w układzie administracyjnym woj. podlaskiego
 Źródło: Opracowanie własne.

posadowieniu tam przedsiębiorstwa o profilu maszynowym. Tradycje tego przemysłu są dalej żywe na tym terenie, dlatego też działania władz samorządowych idą w kierunku powołania do życia Podlaskiego Parku Przemysłowego i wykorzystania przewag związanych z dobrym położeniem na osi drogi ekspresowej S-19 oraz wykwalifikowanych pracowników branży metalowej, maszynowej i drzewnej. Atutem gminy jest także atrakcyjność turystyczna.

Suraż – możliwość ukształtowania jako centralnego ośrodka w Narwiańskim Parku Narodowym.

Łapy położone na ważnym szlaku kolejowym mogą odgrywać rolę klastra przemysłowego i pomocniczego ośrodka węzłowego w Białostockim Obszarze Metropolitalnym.

Sokółka – ze względu na swoje położenie może odgrywać rolę centrum przeładunkowego i multimodalnego. Ma duże tradycje w zakresie promowania wielokulturowych tradycji tego obszaru ze szczególnym uwzględnieniem „polskiego orientu” – czyli mniejszości tatarskiej i związanych z nią uroczystości religijnych, kulturalnych *etc.*

Tykocin jest miastem łączącym walory historyczne i narodowościowe, związane z wielowiekowym współistnieniem w miasteczku Polaków i Żydów, z korzystnym położeniem w otulinie Narwiańskiego Parku Narodowego. Jest to niezwykle cennym walorem turystycznym, przyciągającym coraz większe rzesze przyjezdnych z kraju i z zagranicy.

Suchowola promuje się jako geograficzne centrum Europy. Jej korzystne położenie na skrzyżowaniu szlaków drogowych Białystok – Augustów – Suwałki – Granica Państwa oraz Osowiec – Dąbrowa Białostocka – Lipsk n. Biebrzą sprzyjają turystycznemu wykorzystaniu atutów gminy. Dodatkowym korzystnym elementem jest położenie w otulinie Biebrzańskiego Parku Narodowego oraz pochodzenie Sługi Bożego ks. Jerzego Popiełuszki (wieś Okopy k. Suchowoli), którego proces beatyfikacyjny jest w toku.

Strategiczne dokumenty dla Białegostoku są nastawione na bieżące problemy. Mają charakter strategii reaktywnej, tj. ukierunkowanej na rozwiązywanie największych problemów wynikających z obecnej struktury społeczno-gospodarczej i zachodzących procesów przekształceń. W mniejszym stopniu dokumenty te traktują o inwestowaniu w rozwój funkcji – niezbędnych dla Białegostoku do odgrywania roli miasta transgranicznego. Mając na uwadze podstawowe oficjalne dokumenty krajowe i regionalne oraz kierując się własnym rozpoznaniem można przyjąć celowość kształtowania następujących funkcji w BOM:

- administracyjnej;
- naukowo-badawczej, bo Białystok jest ważnym ośrodkiem akademickim, kształcącym blisko 50 tys. studentów;
- zdrowotnej – opartej na Akademii Medycznej, szpitalach i uzdrowisku w Supraślu;
- kulturowej wynikającej z wielokulturowości społeczeństwa, istniejącej infrastruktury (teatry, filharmonia, wystawy, festiwale) oraz folkloru, zwyczajów, sztuki, języka, religii, kuchni regionalnej itp.;
- turystycznej, ze względu na bogate środowisko przyrodnicze, (parki narodowe: Białowiecki, Narwiański, Biebrzański, park krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej, szlak tatarski itp.);
- rolnictwa ekologicznego i produkcji zdrowej (ekologicznej) żywności, zwłaszcza mleczarstwa;
- przemysłowej, rozwijanej na bazie klastrów i parku technologicznego oraz podstrefy Suwalskiej Specjalistycznej Strefy Ekonomicznej;
- komunikacyjnej, ponieważ Białystok położony na ważnych szlakach wschód-zachód i północ-południe może odgrywać istotną rolę w projektowanych powiązaniach Unii Europejskiej;

- logistycznej, gdyż na bazie powiązań komunikacyjnych i wschodniej granicy UE celowe jest wybudowanie centrum logistycznego na obszarach Białegostoku;
- integracyjnej ludności polskiej i białoruskiej (znaczna mniejszość narodowa) oraz religii katolickiej z prawosławną.

Powyższe warunki powinny sprzyjać dalszemu kształtowaniu się i ugruntowywaniu Białostockiego Obszaru Metropolitalnego.

4. Instrumenty wspierania rozwoju obszarów metropolitalnych w nowej perspektywie finansowej

Strategia Rozwoju Kraju 2007-2015 (SRK) jest podstawowym dokumentem strategicznym określającym cele i priorytety rozwoju społeczno-gospodarczego Polski. Konieczne jest zapewnienie zgodności w określeniu celów rozwoju miasta z tym dokumentem. Priorytet 6. *Rozwój regionalny i podniesienie spójności terytorialnej*, zakłada że dla osiągnięcia celów rozwojowych Polski najważniejszy jest m.in. rozwój obszarów metropolitalnych. Istotnym zadaniem w tym obszarze zagadnień jest pełniejsze wykorzystanie potencjału endogenicznego największych ośrodków miejskich oraz wzmocnienie związków między metropoliami i terenami zurbanizowanymi a otaczającymi je terenami wiejskimi i małymi miasteczkami. Warunkiem niezbędnym tego procesu jest zbudowanie powiązań komunikacyjnych i teleinformatycznych między metropolią lub terenem zurbanizowanym i ich otoczeniem, a także powiązań gospodarczych, usługowych, kulturalnych itp.¹¹

5. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia (NSRO) 2007-2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie, *Narodowa Strategia Spójności*

Jednym z 6 horyzontalnych celów NSRO jest „wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej”. Uwzględni on m.in. obszar dotyczący przyspieszenia rozwoju województw Polski Wschodniej. Podstawowe znaczenie dla zwiększenia szans rozwojowych obszaru Polski Wschodniej ma m.in. rozbudowa funkcji

---

¹¹ *Strategia Rozwoju Kraju...* (2006), s. 56.

metropolitalnych w głównych ośrodkach gospodarczych (w tym funkcji naukowych, edukacyjnych, kulturalnych), połączenie tych ośrodków z głównymi ośrodkami gospodarczymi kraju i sieciami europejskimi, jak również poprawa infrastruktury transportowej w relacjach między głównymi ośrodkami miejskimi a innymi miastami oraz relacjach miasto – wieś, a także zwiększenie dostępności do systemów transportu publicznego, umożliwiającego pełniejsze wykorzystanie zasobów pracy i zwiększenie możliwości inwestycyjnych¹².

6. Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Polski Wschodniej do 2020 r.

W *Strategii Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020* wskazuje się na brak ukształtowanych ośrodków metropolitalnych tego makroregionu. Aby przyspieszyć rozwój całej Polski Wschodniej niezbędne jest jednak stymulowanie szybkiego rozwoju funkcji metropolitalnych w każdym z województw przez pięć ośrodków wojewódzkich. Program działań inwestycyjnych powinien umożliwić tym ośrodkom podjęcie i rozwinięcie uniwersalnych i wyspecjalizowanych funkcji metropolitalnych, co nastąpi m.in. przez:

- podwyższenie poziomu kształcenia, rozwinięcie kształcenia zorientowanego na studentów pochodzących z zagranicy, w tym także Ukrainy i Białorusi oraz wypracowanie unikalnych produktów edukacyjnych na poziomie wyższym przez wyspecjalizowane funkcje akademickie;
- rozwój placówek naukowych o najwyższym standardzie (uniwersytety, instytuty badawcze) oraz instytucji technologicznych (centra nowych technologii, technopolie, parki technologiczne);
- powstanie lub rozwinięcie wielofunkcyjnego centrum wystawienniczo-targowego; nowoczesnego centrum kongresowego oraz infrastruktury sportowej umożliwiającej organizację imprez najwyższej rangi, krajowych i międzynarodowych;
- w przypadku Białegostoku koncentracja funkcji religijnych prawosławia, relacje z Białorusią i Litwą oraz rozwój klastra mleczarskiego, które należą do unikalnych funkcji metropolitalnych.

Warunkiem uzyskania trwałych efektów rozwoju jest instytucjonalne skoordynowanie budowy oraz kompleksowe i skojarzone oddawanie do użytku inwestycji infrastrukturalnych¹³.

¹² *Narodowe Strategiczne Ramy...* (2006), s. 66.

¹³ *Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego...*, s. 59.

7. *Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 r.*

Realizacja celu strategicznego *Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej województwa* wpłynie pozytywnie na rozwój regionu zwiększając jego atrakcyjność inwestycyjną, a także pozwoli na tworzenie silnego ośrodka metropolitalnego Białegostoku. W ramach Priorytetu III „Baza ekonomiczna” dla miasta Białegostoku szczególnie istotne są zadania ujęte w Działaniu 7 „Rozwój funkcji metropolitalnych Białegostoku”, które są następujące:

- opracowanie koncepcji i kierunków rozwoju Białegostoku i okolic jako metropolii;
- uporządkowanie i ukierunkowanie rozwoju urbanistycznego Białegostoku z uwzględnieniem aspektów ekonomicznych, materialno-technicznych, społecznych do funkcji metropolitalnych;
- budowa, przebudowa, rozbudowa lub modernizacja infrastruktury systemu transportu publicznego i komunikacyjnego-drogowego, kolejowego i lotniczego;
- stworzenie nowych sieci systemów transportu wraz z infrastrukturą towarzyszącą;
- tworzenie społecznych, ekonomicznych i organizacyjnych warunków prawidłowego i efektywnego funkcjonowania Białegostoku¹⁴.

Wynikiem tych dokumentów o charakterze strategicznym poziomu krajowego i regionalnego jest przygotowanie, uchwalenie i wynegocjowanie z Komisją Europejską przez Zarząd Województwa Podlaskiego, *Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013* z budżetem ponad 636 mln euro, który jest konkretyzacją wspomnianych opracowań planistycznych i „mapą drogową” finansowego wsparcia w kluczowych dziedzinach rozwoju społecznego i gospodarczego regionu, a zatem również BOM.

8. *Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej*

Intencją utworzenia Programu Operacyjnego *Rozwój Polski Wschodniej* było zahamowanie tendencji stagnacyjnych, decydujących o marginalizacji i peryferyjności województw Polski Wschodniej oraz pobudzenie wzrostu gospodarczego w tych województwach. Program ma być dodatkowym elementem wsparcia z funduszy strukturalnych oraz wzmacniać działanie innych

---

¹⁴ *Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego...* (2007), s. 52.

programów na obszarze Polski Wschodniej przez realizację wyodrębnionych działań stymulujących rozwój ekonomiczny i społeczny. Miasta wojewódzkie są w Polsce Wschodniej głównymi ośrodkami wzrostu społeczno-gospodarczego. Wsparcie uzyskane z Programu Operacyjnego *Rozwój Polski Wschodniej* będzie podstawą do podjęcia działań kształtujących funkcje metropolitalne tych miast w celu zdynamizowania rozwoju samych ośrodków miejskich, jak i ich otoczenia. W wyniku rozwoju sfery wielkomiejskiej, wzrostu ich atrakcyjności jako ośrodków nauki, kultury, biznesu i usług wyższego rzędu mogą one przyczynić się do rozwoju swoich regionów.

Zakończenie

Problemy metropolizacji są zjawiskiem obiektywnym wynikającym z rosnących interakcji i współzależności między metropolią a jej otoczeniem. Przynależność Polski do Unii Europejskiej wzmacnia te procesy przez wiele instrumentów zwiększających spójność społeczną, ekonomiczną i terytorialną regionów.

W związku z procesami dezurbanizacyjnymi rośnie znaczenie obszarów peryferyjnych ze względu na ich atrakcyjny charakter względem metropolii. Mimo braku uregulowań prawnych Białostocki Obszar Metropolitalny jest w zaawansowanej fazie kształtowania. Świadczą o tym relacje między organami samorządowymi tego terytorium, jak również podział funkcjonalny pełniony przez metropolię i miasta tworzące jej otoczenie.

Literatura

- Lendzion J., 2004, *Znaczenie obszarów metropolitalnych i ich otoczenia oraz współczesnych procesów metropolizacyjnych w kształtowaniu polityki regionalnej Państwa*. Ekspertyza przygotowana na zamówienie Dep. Polityki Regionalnej Min. Gospodarki i Pracy, Warszawa.
- Mały Rocznik Statystyczny 2006, Powierzchnia i ludność w 2005 r.* GUS, stan na 31 XII. 2005.
- Markowski T., 2006, *Funkcje metropolitalne pięciu stolic województw wschodnich*. Wersja robocza, UŁ, Łódź.
- Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013* wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie, *Narodowa Strategia Spójności*, dokument zaakceptowany przez RM 29 listopada 2006, MRR, Warszawa, listopad 2006.
- Strategia Rozwoju Kraju 2007-2015*, dokument przyjęty przez RM 29 listopada 2006, MRR, Warszawa, listopad 2006.

- Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020*, projekt do konsultacji, J. Szlachta, J. Zaleski, W. Dziemianowicz, MRR, Dep. Koordynacji Programów Regionalnych, s. 59.
- Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 roku*, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Białystok, Załącznik do Zarządzenia Nr z/1/07 Osoby Pełniące Funkcję Organów Samorządu Województwa – Zarządu Województwa Podlaskiego z 26 lutego 2007, s. 52.
- Wiklin J. (red.), 2005, *Polska wieś 2025, Wizja rozwoju*. Fundusz Współpracy, Warszawa.
- Zaktualizowana Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju*, RCSS, Warszawa, październik 2005.